

Гордана Стевић, виши дипломирани библиотекар
Народна библиотека Пожега
gordanastevic1962@gmail.com

УДК: 027.022 (470)
DOI: 10.7251/BSCSR1706189S

БИБЛИОТЕРАПЕУТСКЕ АКТИВНОСТИ У ЈАВНИМ БИБЛИОТЕКАМА РУСИЈЕ: примери из праксе

Сажетак: Од краја 90-година прошлог века библиотерапија у Русији постаје предмет расправа, научних конференција, симпозијума које организује Друштво библиотекара Русије. Велики број јавних библиотека на свој начин се бави библиотерапијом у оквиру свог програма рада.

Анализи проблема библиотерапије посвећен је читав низ чланака у библиотечким часописима „Дечја књижевност“, „Библиотекарство“, „Савремена библиотека“, „Школска библиотека“ и др. Ипак најинтереснатнија за ово истраживање била је публикација „Лек за душу-примена библиотерапије у библиотеци, методичке препоруке“, аутора Н. В. Аверјанове из 2004. године.

Кључне речи: Библиотерапија, Русија, књига, библиотека, лечење књигом.

Увод

Савремени човек преживљава необично велика психичка и информациона оптерећења, која су повезана са непријатним утицајем спољашње средине, сталним убрзањем темпа живота и непрестаним повећањем количине информација. Незадовољство условима живота стално расте, што додатно дестабилизује човеков друштвени живот. Корисници библиотечких услуга крајње су оптерећени својом и будућношћу своје деце, и зато многи трагају за корекцијом свог мишљења или понашања. Лечење уметношћу необично је узело маха у савременим друштва-

ма, а посебно коришћење уметничке књижевности у библиотерапеутске сврхе. Уметничка дела остављају јак утисак не само на човеков душевни мир, већ и на његово физичко стање. Прочитана књига изазива различита осећања: тугу и жалост, срећу и радост, а читање помаже превазилажење неугодних ситуација, стања, стресова. У земљама које преживљавају кризни период, ситуација је оставила траг и на избору литературе за читање.

Управо због свега овога, живот је сам наметнуо нову улогу библиотекарства – терапеутску, или још прецизније, библиотерапеутску. Библиотеке су те које могу да понуде лек за душу. Велики број истраживања, спроведених у библиотекама показује да се читаоци све чешће окрећу књигама за решавање својих психичких проблема и при том траже помоћ библиотекара.

Термин библиотерапија (од грчког *biblion* – књига и *therapeia*-лечење, неговање, чување) означава лечење књигом.

Треба разликовати библиотерапију која се примењује у здравственим установама у савременој психотерапеутској пракси од читања за душу, о коме ће бити речи у овом раду.

Постоји неколико подела библиотерапије, али опште прихваћена је подела на институционалну и развојну. Институционална (клиничка) библиотерапија се спроводи у медицинским установама, док се развојном терапијом најчешће баве библиотеке.

Идеја да се излечи или коригује расположење и емоционално стање није нова, настала је вероватно са отварањем првих библиотека. На улазу у библиотеку египатског фараона Рамзеса II стајала је таблица на којој је писало “Лек за душу“. У старој Грчкој изнад врата библиотеке је писало „Ово место је лековито за душу“. Питагора је као лекар користио, осим трава и музике и књижевност, а посебно поезију, у лечењу низа болесних стања. У Европи су лечење књигом започеле црквене библиотеке, све до Ренесансе, када су лекари почели да користе књижевност за лечење

неких психичких поремећаја. Енглески лекар Т. Сагејдем је у 17. веку саветовао своје пацијенте да читају „Дон Кихота“, М. Де Сервантеса. „Читалац који је слово у тексту света, прождире књигу која је свет. Тако је створена кружна метафора за бесконачност читања. Ми смо оно што читамо.“¹

Ипак, прво научно помињање термина библиотерапија односи се на 1916. годину и Семјуела Кротерса који је први пут употребио термин у часопису *Atlantic Monthly*.²

Данас је приметно повећано интересовање стручњака за библиотерапију, и то се огледа у све већем броју објављених чланака, научних радова, али и конференција, симпозијума и семинара са темом библиотерапије. Формирају се асоцијације библиотерапеута, образује се и стручни кадар. У Великој Британији Министарство здравља одобрило је списак од 30 књига психолошке литературе, које лекари могу као лек преписати својим пацијентима. Практично за сваки психички проблем министарство је препоручило књигу као лек. Стварају се асоцијације библиотерапеута (Финска), школују се специјални стручњаци (САД, Немачка), у књижарама се продају зборници терапеутске поезије, упаковани као лекови (Италија).

Библиотерапеутска пракса у Русији

Од краја 90-година прошлог века библиотерапија у Русији постаје предмет расправа, научних конференција, симпозијума које организује Друштво библиотекара Русије. Велики број јавних библиотека на свој начин се бави библиотерапијом у оквиру свог програма рада (активности за децу и одрасле, блогови, сајтови).

Руски научници посматрају библиотерапију као део библиотекарства (Б.И.Симонов), као комплексну научну

¹ Мангел, Алберто, *Историја читања* (Н. Сад: Светови, 2005), 185.

² Јелена Митровић, „Развојна библиотерапија као вид промовисања креативног читања и њена примена у библиотеци“, *Глас библиотеке*, број 20 (2014): 84.

дисциплину (Б. С. Крејденко) или као посебну грану педагогије читања (Јулија Дрешер).

У Русији библиотерапија није одмах добила најширу примену. Прво помињање библиотерапије односи се на 1967. годину и на рад Н. Рубакина „Међу књигама“ у коме је он навео: „Три велике снаге налазе се у књигама: знање, разумевање и расположење“, исте године у Харкову (СССР) је отворен први библиотерапеутски кабинет. Јулија Николајева Дрешер, директор Републичког медицинског библиотечно-информационог центра Републике Татарстан, један је од лидера увођења библиотерапеутских метода у рад различитих типова библиотека.

Учесници у спровођењу библиотерапеутских мера су припадници различитих категорија друштва: деца и стари, лица са физичким недостацима, лица која користе алкохол или дрогу.

Навешћу само неке од руских јавних библиотека које у свом раду користе библиотерапеутске програме и активности, према подацима Руског друштва библиотекара (РБА):

- Општинске библиотеке Алтајског краја
- Општинска библиотека града Новочебоксарск, Чувашка република
- Централна научна библиотека „Н.А.Њекрасов“ из Москве
- Централна градска библиотека „Н.В.Гогољ“, из града Кемерово
- 13 библиотека од укупно 21 Библиотечке корпорације града Тољатин
- Регионална библиотека за младе града Курган
- Регионална универзална научна библиотека А. С. Пушкин из Тамбова³
- Централна градска библиотека у Нижњем Новгороду

³ http://www.rba.ru/cms_rba/news/upload-files/meeting/2015/30/20_05/20.pdf

Примери из праксе

1. **Централна градска библиотека у Нижњем Новгороду** на свом сајту има посебну страницу БИБЛИОТЕРАПИЈА. Виртуелни библиотекар се посетиоцу сајта обраћа речима...“ја ћу вам причати о новим књигама, а такође бирати књиге из фонда наше библиотеке, али оне које помажу, дају снагу⁴. У даљем тексту наводе се области из којих се препоручују књиге, које «лече»:

- од узнемирености и бриге (библиотекар препоручује најновију књигу Теодора Греја „Молекули“ или књигу Роберта Ропера „Набоков у Америци“, као и биографију Џона Неша, добитника Нобелове награде за економију)
- различите болести-различити лекови (представљају се новине у издавачкој делатности, али и добре, давно забрављене књиге из фонда библиотеке)
- савремени руски писци које морате познавати (Борис Акуњин, Виктор Пељевин и др.)
- „Јунак нашег доба“ (преорука књижевних дела светске књижевности (Ремарк, Хемингвеј, Селиндер и др.) која су препознатљива по упечатљивим главним јунацима. Свака од препоручених књига је укратко препричана, а доступна је и фотографија корице.

2. У новембру 2013. године **Тољатинска библиотечка корпорација** иницирала је пројекат “Библиотерапија или лечење књигом“, заједно са централном социјалном установом града Самаре, као резултат напора градских власти да се један значајан пројекат реализује у сарадњи више установа културе и социјалног рада. Рад се одвијао у два правца: индивидуални и групни. Библиотекари, у оквиру *индивидуалног* рада, састављају план читања, труде се да сазнају лична интересовања и пажљиво бирају наслове

⁴ <http://www.gorbibl.nnov.ru/biblioterapia>

за клијенте центра. Ту најчешће спадају наслови из серије „Живот познатих људи“, дела Толстоја, Чехова, Тургенева као и књиге са хумористичним садржајем Зошченка, Иљфа и Петрова и др. После читања одвија се разговор о прочитаној књизи.

Групна библиотерапија се састоји од књижевних сусрета, квизова, гласног читања дела, читања драмских текстова по улогама итд. Од фебруара 2015. Тољатинска библиотека започела је реализацију пројекта отварања „социјалних хотела“ за бескућнике у којима се одвија програм „Библиотечки четвртак“, када радници библиотеке два пута месечно доносе литературу за бескућнике, бирану на основу њиховог интересовања.

3. Пројекат „Позитивна библиотерапија“ **Курганске регионалне библиотеке за младе** (Одељење маркетинга, социологије и психологије читања код младих)⁵. Ово одељење обухвата и „Кабинет релаксације“, који подразумева радно место психолога, чији је рад са корисницима консултативно-дијагностички, уз примену психотерапеутских мера. У 2016. години ово одељење Курганске библиотеке за младе реализовало је пројекат „Позитивна библиотерапија“, усмерен на формирање окружења које помаже очувању духовног и психичког здравља корисника библиотеке, али и на промовисање библиотеке као социјалне установе, кроз заједнички напор психолога и библиотекара да коригују негативне последице социјалних или личних траума корисника. Пројекат подразумева неколико библиотерапеутских процеса: *стационарна библиотерапија* (одвија се у библиотеци), *мобилна библиотерапија* (одвија се у домовима за децу и младе, у неким медицинским установама), *индивидуална библиотерапија* (индивидуалне психолошке консултације), *групна библиотерапија* (тренинзи, релакс-сеансе), *масовна*

⁵ <http://kurganlib.ru/wp-content/uploads/2015/09.pdf>

библиотерапија и библиотерапија библиотекара (предвиђа овладавање способношћу ефективног односа са читаоцима који се налазе у некој од кризних ситуација). На основу јасно дефинисаног плана мера које се спроводе у оквиру овог једногодишњег пројекта, прецизно се наводе и очекивани резултати, као што је успостављање праксе коришћења метода библиотерапије у редовном раду библиотеке, а као последња мера предвиђа се издавање приручника под називом „Душу ће излечити љубав и реч“.

4. У последње време немали број школских библиотека предузима програмске активности уско повезане са библиотерапијом.⁶ Н. А. Шчеглова, управник библиотеке средње школе у руском граду **Пенза**, аутор је пројекта „Програм курса дечјег читања „Читамо заједно“ са елементима библиотерапије. Шчеглова сматра да специјално одабрана литература, превасходно књижевност, уз помоћ вешто усмереног рада библиотерапеута (библиотекара, учитеља, васпитача) помаже духовном оздрављењу детета. Овај пројекат предвиђа коришћење библиотерапије као метода руковођења дечјим читањем, које има за циљ правилан развој личности и формирање позитивних духовних вредности код детета.

Анализи проблема библиотерапије посвећен је читав низ чланака у библиотечким часописима „Дечја књижевност“, „Библиотекарство“, „Савремена библиотека“, „Школска библиотека“ и др. Ипак најинтереснатнија за ово истраживање била је публикација „Лек за душу-примена библиотерапије у библиотеци, методичке препоруке“, аутора Н. В. Аверјанове из 2004. године.⁷ Ауторка је библиотекар **Тамбовске регионалне научне библиотеке „А.С.Пушкин“**.

⁶ <http://www.gouedu.ru/>

⁷ <http://www.tambovlib.ru/view=editions.metod.data.biblioterapiya>

Ова публикација представља подробну и разноврсну анализу библиотерапије као науке и избор практичних активности у њеном спровођењу. Приручник се састоји из четири поглавља: *Историја и савремено стање библиотерапије*, *Користићење библиотерапије у раду са читаоцима*, *Кратки термилошки речник* и *Списак литературе*. Опширнији приказ публикације налази се у првом броју електронског часописа „Корак библиотеке“ који од августа 2016. године издаје Народна библиотека Ужице.⁸

За ову ауторку најважније питање је како пронаћи дело из уметничке књижевности које може бити мелем за душу, јер читалац књижевности не тражи универзалну, научну информацију, већ субјективну, за њега значајну. Логично је, по мишљењу Аверјанове, да ће човек коме је потребан одмор најпре пожелети да прочита књиге Жила Верна, а онај који хоће да проникне у себе Антона Павловича Чехова, као што онај читалац који вапи за авантурама вероватно би најрадије читао романе Александра Диме. Аверјанова заступа став, да човекова љубав према књижевности обично почиње у детињству од читања бајки. Тако се развија посебна грана библиотерапије „сказкотерапија“, односно, бајкотерапија.

Закључак

Библиотерапија (лечење читањем) привлачи данас све већу пажњу научних радника али и стручњака у пракси, који се труде да максимално искористе „лековита“ својства књиге. У вези са тим треба детаљније истражити генезу библиотерапијског читања, његову примену и даље перспективе. У раду је дат уопштен преглед библиотерапије у пракси у неким руским библиотекама. Радом је показано да руски библиотекари препознају потенцијал библиотеке и

⁸ http://www.biblioteka-uzice.rs/korak_biblioteke.htm

значајан део библиотерапеутских активности упражњавају управо у библиотекама.

Литература и извори

1. Мангел, Алберто, *Историја читања* (Н. Сад: Светови, 2005)
2. Јелена Митровић, „Развојна библиотерапија као вид промовисања креативног читања и њена примена у библиотеци“, *Глас библиотеке*, број 20 (2014)
3. http://www.rba.ru/cms_rba/news/upload-files/meeting/2015/30/20_05/20.pdf (preuzeto 27. 1. 2017).
4. <http://www.gorbibl.nnov.ru/biblioterapia> (preuzeto 2. 2. 2017).
5. <http://kurganlib.ru/wp-content/uploads/2015/09.pdf> (preuzeto 2. 2. 2017).
6. <http://www.guoedu.ru/> (preuzeto 2. 2. 2017).
7. <http://www.tambovlib.ru/view=editions.metod.data.biblioterapiya> (preuzeto 19. 1. 2017).
8. http://www.biblioteka-uzice.rs/korak_biblioteke.htm (preuzeto 19. 1. 2017).

Abstract: Since the end of the 90s of the last century bibliotherapy in Russia becomes the theme of discussions, scientific conferences, symposia organized by the Russian Library Association. A great number of public libraries engaged bibliotherapy in their regular programs. Series of articles devoted to analyzing the problem of bibliotherapy were published in library journals like "Children's Literature", "Librarianship", "Modern Library", "School Library" and others. However, the most interesting for this research was the publication of "Medicine for the soul – applied bibliotherapy in library with description of methodical techniques " by N. V. Averjanova, 2004.

Keywords: bibliotherapy, Russia, books, libraries, healing with books.